

Ks. MICHAŁ WILKOSZ

Rektorat Polskiej Misji Katolickiej w Niemczech

<https://orcid.org/0009-0006-3069-9088>

KOŚCIÓŁ INTERKULTUROWY JAKO ODPOWIEDŹ NA WYZWANIA EMIGRACJI. „MARIANUM” W CARLSBERGU I DZIEDZICTWO KS. FRANCISZKA BLACHNICKIEGO WOBEC NOWYCH MODELI DUSZPASTERSTWA POLSKOJĘZycznego W NIEMCZECH

THE INTERCULTURAL CHURCH AS A RESPONSE
TO THE CHALLENGES OF EMIGRATION: “MARIANUM”
IN CARLSBERG AND THE LEGACY OF FR. FRANCISZEK
BLACHNICKI IN THE CONTEXT OF NEW MODELS
OF POLISH-LANGUAGE PASTORAL MINISTRY IN GERMANY

ABSTRACT

Artykuł podejmuje analizę historii oraz współczesnego znaczenia ośrodka „Marianum” w Carlsbergu jako jednego z najważniejszych miejsc polskiego duszpasterstwa emigracyjnego w Niemczech po II wojnie światowej. Celem opracowania jest rekonstrukcja genezy i rozwoju ośrodka, ze szczególnym uwzględnieniem działalności ks. Franciszka Blachnickiego oraz wpływu duchowości Ruchu Światło–Życie na formację religijną polskiej emigracji. W pierwszej części przedstawiono powstanie „Marianum” jako ośrodka opieki nad polskimi sierotami wojennymi oraz jego stopniowe przekształcanie się w centrum życia religijnego i formacyjnego Polonii w Niemczech. Następnie omówiono działalność ks. Franciszka Blachnickiego w Carlsbergu w latach osiemdziesiątych XX w., ukazując „Marianum” jako miejsce realizacji projektu nowej ewangelizacji, centrum formacji świeckich oraz przestrzeń współpracy międzynarodowej inspirowanej eklezjologią

The article analyzes the history and contemporary significance of the “Marianum” center in Carlsberg as one of the most important institutions of Polish migrant pastoral ministry in Germany after the Second World War. The aim of the study is to reconstruct the origins and development of the center, with particular emphasis on the activity of Fr. Franciszek Blachnicki and the influence of the Light–Life Movement spirituality on the religious formation of the Polish diaspora. The first part presents the establishment of “Marianum” as a center for Polish war orphans and its gradual transformation into a religious and formative center for the Polish Catholic community in Germany. The article then discusses the activity of Fr. Franciszek Blachnicki in Carlsberg during the 1980s, portraying “Marianum” as a place of implementing the project of the New Evangelization, a center for lay formation, and a space for international cooperation inspired by the ecclesiology of

Soboru Watykańskiego II. W dalszej części artykułu podjęto refleksję nad współczesną sytuacją ośrodka w kontekście przemian duszpasterstwa migrantów w Niemczech oraz nowych wytycznych Konferencji Episkopatu Niemiec dotyczących modelu Kościoła interkulturowego. Autor wskazuje, że „Marianum” znajduje się obecnie pomiędzy potrzebą zachowania polskiej tożsamości religijnej a procesami integracji z Kościołem lokalnym. Zastosowana metoda hermeneutyczna pozwala ukazać „Marianum” nie tylko jako fenomen historyczny, lecz także jako przestrzeń interpretacji współczesnych przemian pastoralnych i poszukiwania nowych modeli duszpasterstwa migrantów w Europie Zachodniej.

the Second Vatican Council. The final part reflects on the contemporary situation of the center in the context of transformations within migrant pastoral ministry in Germany and the new guidelines of the German Bishops' Conference concerning the model of the intercultural Church. The author argues that “Marianum” currently exists between the need to preserve Polish religious identity and the processes of integration with the local Church. The hermeneutical method applied in the study allows “Marianum” to be interpreted not only as a historical phenomenon, but also as a space for reflecting on contemporary pastoral transformations and searching for new models of migrant ministry in Western Europe.

Wstęp

W związku z ustanowieniem przez Senat Rzeczypospolitej Polskiej roku 2027 Rokiem Księdza Franciszka Blachnickiego wzrasta zainteresowanie miejscami związanymi z jego działalnością duszpasterską i formacyjną, szczególnie tymi, które odegrały istotną rolę w rozwoju polskiego duszpasterstwa emigracyjnego w Europie Zachodniej. Jednym z takich miejsc pozostaje ośrodek „Marianum” w Carlsbergu, który na przestrzeni powojennej historii stał się ważnym punktem odniesienia zarówno dla polskiej emigracji, jak i dla formacji religijnej prowadzonej w duchu oazowym na terenie Niemiec. To właśnie tam ks. Franciszek Blachnicki rozwijał działalność formacyjną skierowaną do Polaków żyjących na emigracji oraz tworzył przestrzeń duchowej i wspólnotowej odnowy inspirowanej charyzmatem Ruchu Światło-Życie. „Marianum” pozostaje również miejscem szczególnym ze względu na fakt, iż to właśnie tam zakończyło się życie kapłana, którego dziedzictwo wciąż wywiera znaczący wpływ na współczesne duszpasterstwo polonijne.

Historia ośrodka sięga jednak wcześniejszego okresu powojennego. Po zakończeniu II wojny światowej budynek „Marianum” został przeznaczony przez administrację amerykańską na ośrodek dla polskich sierot wojennych. Placówkę prowadziły siostry felicjanki, realizując zadania opiekuńcze i wychowawcze wobec dzieci dotkniętych doświadczeniem wojny i przymusowych migracji. W kolejnych dekadach miejsce to stopniowo przekształcało się w centrum życia religijnego i formacyjnego polskiej emigracji katolickiej w Niemczech. Szczególny etap tej historii wiąże się z działalnością ks. Franciszka Blachnickiego, który nadał „Marianum” wyraźny profil formacyjny, oparty na eklezjologii wspólnoty, idei nowego człowieka oraz pedagogii oazowej.

Niniejszy artykuł stanowi próbę historycznej rekonstrukcji dziejów ośrodka „Marianum” w Carlsbergu, ze szczególnym uwzględnieniem przemian jego funkcji społecznej, religijnej i pastoralnej. Analiza obejmuje zarówno okres powojenny, związany z działalnością opiekuńczą sióstr felicjanek, jak i etap rozwoju ośrodka

jako centrum formacji oazowej oraz duszpasterstwa emigracyjnego prowadzonego przez ks. Franciszka Blachnickiego i jego współpracowników. Jednocześnie artykuł podejmuje refleksję nad współczesną sytuacją „Marianum” w kontekście przemian struktur Kościoła katolickiego w Niemczech oraz nowych wytycznych Konferencji Episkopatu Niemiec dotyczących duszpasterstwa migrantów i funkcjonowania wspólnot międzynarodowych.

W perspektywie metodologicznej zastosowana zostanie metoda hermeneutyczna, rozumiana za H.-G. Gadamerem¹ jako próba interpretacyjnego uchwycenia możliwej przyszłości wspólnoty „Marianum” w Carlsbergu, jej pastoralnej tożsamości, miejsca i kierunków rozwoju. Podejście to zakłada analizę ośrodka nie tylko jako fenomenu historycznego, lecz także jako żywej rzeczywistości kościelnej, funkcjonującej w ramach normatywnych wyznaczanych przez dokumenty Kościoła w Niemczech odnoszące się do autonomii i integracji misji międzynarodowych. Hermeneutyczny charakter badań pozwala również na krytyczną refleksję nad stopniem adekwatności tych modeli wobec specyfiki polskiego doświadczenia religijnego i emigracyjnego, którego szczególnym wyrazem pozostaje fenomen „Marianum”.

Celem artykułu jest ukazanie historycznego rozwoju ośrodka „Marianum” w Carlsbergu oraz analiza jego znaczenia dla formacji religijnej i duszpasterstwa polskiej emigracji w Niemczech, ze szczególnym uwzględnieniem działalności ks. Franciszka Blachnickiego. Istotnym celem pozostaje także próba interpretacji współczesnych wyzwań stojących przed ośrodkiem w kontekście przemian pastoralnych i instytucjonalnych Kościoła katolickiego w Niemczech.

Główny problem badawczy można sformułować następująco: w jaki sposób historyczna tożsamość „Marianum”, kształtowana przez doświadczenie powojennej opieki nad polskimi sierotami, działalność formacyjną ks. Franciszka Blachnickiego oraz duchowość oazową może zostać zachowana i rozwijana wobec nowych modeli organizacji duszpasterstwa migrantów oraz zmieniających się struktur Kościoła w Niemczech? Z problemu głównego wynikają również pytania szczegółowe dotyczące ciągłości charyzmatu miejsca, relacji między autonomią polskiego duszpasterstwa a procesami integracyjnymi w Kościele w Niemczech oraz możliwości dalszego rozwoju Marianum jako centrum formacji i tożsamości religijnej polskiej emigracji.

1. Marianum w Carlsbergu po II wojnie światowej – geneza i rozwój ośrodka dla polskiej emigracji

Początki istnienia ośrodka „Marianum” w Carlsbergu sięgają 1952 r., kiedy po likwidacji IRO² przestały istnieć polskie szkoły obozowe na terenie Niemiec.

¹ Por. H.-G. Gadamer, *Prawda i metoda. Zarys hermeneutyki filozoficznej*, tłum. B. Baran, Warszawa 2007, s. 365-380.

² IRO, czyli International Refugee Organization (Międzynarodowa Organizacja do spraw Uchodźców), była organizacją międzynarodową działającą w latach 1946–1952, powołaną przez

W związku z tym pojawiła się potrzeba stworzenia ośrodków zajmujących się nie tylko działalnością edukacyjną, lecz także wychowawczą na rzecz polskiej młodzieży w Niemczech. Braki materialne, z jakimi mierzyła się w tamtym czasie polska emigracja, uniemożliwiały jednak zakładanie polskich szkół. Z tego względu podjęto ideę utworzenia jednego ośrodka, który prowadziłby działalność oświatową wśród młodzieży polskiej w Niemczech.

W listopadzie 1952 r., podczas konferencji księży kapelanów Polskich Oddziałów Wartowniczych i Technicznych w Kaiserslautern, ks. prałat Juliusz Janusz³ zwrócił się do obecnego tam Jamesa B. Murphy'ego – chief chaplain USAREUR – z prośbą o pomoc finansową w planowanej budowie Domu Polskiego w Niemczech. Prośba spotkała się ze zrozumieniem i życzliwym przyjęciem ze strony Amerykanów. W odpowiedzi kapelani katoliccy armii amerykańskiej zorganizowali w okresie Wielkiego Postu 1953 r. zbiórkę w swoich kościołach i kaplicach na terenie Niemiec. Udało się zebrać znaczną jak na tamte czasy kwotę – 25 tys. DM – dzięki której możliwy był zakup domu z ogrodem w Carlsbergu za sumę 24 tys. DM⁴. Formalnym właścicielem obiektu i parceli został Deutscher Caritasverband, przy jednoczesnej wewnętrznej umowie, zgodnie z którą rzeczywistym właścicielem oraz podmiotem posiadającym wyłączne prawo dysponowania nieruchomością miał być każdorazowy Ordynariusz dla Polaków w Niemczech⁵.

Ówczesny wikariusz generalny dla Polaków w Niemczech – ks. infułat Edward Lubowiecki – relacjonował to wydarzenie na łamach gazety „*Polak. Pismo Wolnych Polaków w Niemczech*”:

Ostatecznie zdecydowaliśmy się na teren 6-morgowy z 7-pokojowym budynkiem murowanym w Carlsbergu, miejscowości położonej w zdrowej górzystej okolicy, otoczonej pierścieniem majestatycznego lasu sosnowego, w powiecie Frankenthal w Palatynacie. I tu dopiero zaczęły się pewne trudności natury prawnej. Okazała się więc konieczność zwrócenia się o pomoc w załatwieniu transakcji do niem. Caritas-Verband w Mannheim, który w osobie prezesa,

Organizację Narodów Zjednoczonych w celu rozwiązania problemu milionów uchodźców i osób przesiedlonych po II wojnie światowej.

³ Ks. Juliusz Stanisław Janusz urodził się 4.05.1906 r. w Łyczanej koło Nowego Sącza. Święcenia kapłańskie przyjął 10 czerwca 1933 r. w Łucku na Wołyniu. W 1939 r. został kapelanem rezerwy Wojska Polskiego z nominacji bp. Józefa Gawliny i brał udział w kampanii wrześniowej. Następnie trafił do niemieckich obozów jenieckich oraz koncentracyjnych w Buchenwaldzie i Dachau, gdzie przebywał do wyzwolenia w 1945 r. Po wojnie osiadł w Mannheim, gdzie jako naczelnny kapelan Polskich Kompanii Wartowniczych i Technicznych przy armii amerykańskiej otaczał opieką duszpasterską polskich emigrantów. W latach 1945–1978 był dziekanem i proboszczem polskiej parafii w Mannheim. Prowadził również działalność charytatywną, m.in. budując dom dziecka „Marianum” w Carlsbergu. W 1975 r. został członkiem Komisji ds. Duszpasterstwa Polonii Zagranicznej Konferencji Episkopatu Polski. Zmarł 7.09.1978 r. w Mannheim, gdzie został pochowany – por. *Duszpasterstwo polskojęzyczne w Niemczech 1945-2005*, red. S. Bober, S. Buddyn, Lublin–Hannover 2006, s. 420.

⁴ Por. tamże, s. 135.

⁵ Por. Archiwum Polskiej Misji Katolickiej w Niemczech [dalej: APMKN], sygn. Ks. Arcbisp. 53/2842.

ks. radcy duchownego Karla Schäfera, oraz dyrektora Caritasu w Mannheim ks. Fr. Voelkera, nie tylko jej chętnie udzielili, ale bardzo gorliwie zajęli się przeprowadzeniem wszelkich formalności u władz niemieckich⁶.

Już dwa dni po zakupie obiektu zorganizowano w tym miejscu kolonie dla dzieci. Szybko jednak okazało się, że budynek nie był odpowiednio przystosowany do potrzeb wakacyjnego wypoczynku⁷. Z tego względu kolonie mogły zostać przeprowadzone jedynie dzięki wypożyczeniu od armii amerykańskiej namiotów, które rozstawiono na parceli obok domu. Ks. infułat Edward Lubowiecki w liście do abp. Józefa Gawliny opisywał sytuację następująco:

Wasza Ekscelencjo! Niniejszym zawiadamiam, że w dniu 22 lipca (1953 r.) kupiłem dla Caritas dom i parcelę w Karlsberg. Powstały pewne trudności, tak że dopiero od 1 sierpnia będę miał wolny dom i to w części, a od 1 września w całości. Mimo to spróbuję urządzić kolonie dla chłopców. Trzeba zacząć⁸.

Widząc zaangażowanie i determinację polskiej emigracji, a także rozumiejąc potrzebę wychowania młodzieży polskiej w duchu patriotycznym i religijnym, dowódca amerykański mjr Frank Jaworski pomógł w nabyciu od armii amerykańskiej czterech baraków. Na ich bazie rozpoczęto budowę trzyskrzydłowego Domu Młodzieży Polskiej „Marianum”, obejmującego salę wykładową, kuchnię, jadalnię, łazienki, sypialnie dla 50 dzieci oraz kaplicę. Budowa trwała w latach 1955–1956 pod kierownictwem ppłk. Stefana Piotrowskiego.

Dom otrzymał nazwę „Marianum” na cześć Matki Bożej, w związku z obchodzonym w Polsce Rokiem Maryjnym. Ośrodek miał stanowić votum narodowe emigracji polskiej w Niemczech dla Królowej Korony Polskiej. Oficjalne nadanie nazwy nastąpiło 25 sierpnia 1956 r., w przeddzień uroczystości Najświętszej Maryi Panny Częstochowskiej⁹.

Poświęcenia nowo powstałego Domu Młodzieży Polskiej dokonał ks. infułat Edward Lubowiecki. W liście skierowanym do abpa Gawliny wspominał on to wydarzenie w następujący sposób:

Dnia 25 sierpnia odbyło się poświęcenie „Marianum” w Carlsberg. Urządziliśmy to we własnym zakresie, a z gości byli obecni: dyrektor Caritas z Mannheim i Spiry, proboszcz miejscowy, starosta z Frankenthal wraz z budowniczym oraz burmistrz. Z Amerykanów ks. Kaiser i nasi znajomi oficerowie z Kaiserslautern, prócz tego dowódcy kompanii wartowniczych z jednym żołnierzem, ci, którzy budowali Carlsberg i inni dobroczyńcy nasi. O godz. 10.00 po modlitwach w kaplicy poświęciłem dom i przemówiłem najpierw po polsku, angielskie przemówienie odczytał jeden z naszych oficerów, a następnie krótko przemówiłem po niemiecku. Powiedziałem, że dom oddajemy jako Votum narodu polskiego na wygnaniu Matce Bożej Królowej Korony Polskiej.

⁶ Por. *Marianum w Carlsberg – kuźnia wiary i ducha polskiego*, „Polak. Pismo Wolnych Polaków w Niemczech” 35 (1956), s. 1.

⁷ Por. *Marianum – votum Maryjne Polonii w Niemczech*, „Słowo Katolickie” 38 (1956), s. 12.

⁸ Por. APMKN, sygn. Ks. Arcbisp. 53/3208.

⁹ Por. *Marianum w Carlsberg – kuźnia wiary...*, s. 1; *Duszpasterstwo polskojęzyczne w Niemczech...*, s. 136.

Uroczystość odbyła się poważnie, w głębokim skupieniu. Potem kompanie wartownicze przygotowały skromny bufet dla przyjezdnych. Nasze dzieci, które są na kolonii, dały półgodzinne przedstawienie. Wydaje mi się, że wszystko było w porządku¹⁰.

W związku z oddaniem nowego obiektu do użytku, staraniem ks. infułata Edwarda Lubowieckiego oraz na zaproszenie abpa Józefa Gawliny, sprowadzono do Carlsbergu siostry felicjanki. W lipcu 1956 r., w setną rocznicę założenia zgromadzenia, przybyły tam cztery siostry z prowincji Livonia w Detroit: Julia, Klawera, Lukrecja i Celina. Wszystkie pracowały wcześniej w Stanach Zjednoczonych jako nauczycielki szkół średnich, posiadając odpowiednie przygotowanie pedagogiczne i oświatowe. Jak odnotowano na łamach „*Słowa Katolickiego*”, wyróżniały się również dużym zapałem do pracy i gorliwością¹¹.

Z działalnością sióstr felicjanek ks. infułat Lubowiecki wiązał duże nadzieje:

Na moje starania, by młodzież oddać w ręce wytrawnych pedagogów, Matka Generalna Sióstr Felicjanek, które od dziesiątków lat wychowują w Ameryce młodzież, zgodziła się na przysłanie Sióstr z Ameryki, a przełożona prowincji Michigan Matka Annunciata zgłaszające się jako ochotniczki Siostry pod przewodnictwem Matki Julii do nas przysłała (...). Przyjazd wielebnych Sióstr nie dał się ukryć, choć Carlsberg nie przy autostradzie leży (...). Nie potrzeba wspominać, jak bardzo potrzebna w dzisiejszych czasach jest taka instytucja, gdzie młodzież mogłaby uzupełniać swoją wiedzę i swoje wychowanie, by stać się użytecznym obywatelem swego narodu i razem z narodami miłującymi pokój i sprawiedliwość zapewnić światu ład i porządek, dobrobyt i pokój przynoszący (...). W wytrawne ręce czcigodnych Sióstr św. Franciszka, tego świętego, który miłością i prostotą zapalił cały świat, oddajemy naszą młodzież. Dalsza to gwarancja, że praca po myśli Bożej pójdzie¹².

Działalność sióstr felicjanek w „Marianum” trwała 20 lat. Siostry pracowały bezinteresownie, nie pobierając wynagrodzenia przez cały okres swojej posługi. Podejmowały działalność katechetyczną, wychowawczą, opiekuńczą oraz gospodarczo-administracyjną, wspieraną przez dom generalny zgromadzenia w Rzymie. W latach 1956–1958 organizowano kolonie dla dzieci i młodzieży, rekolekcje dla dorosłych, specjalistyczne rekolekcje dla grup amerykańskich oraz kursy dla dziewcząt. Z czasem „Marianum” pod kierownictwem sióstr felicjanek stało się sierocińcem i ośrodkiem pomocy dla dzieci z rozbitych rodzin. W latach 1956–1972 przez placówkę przeszło około 3000 polskich i niemieckich sierot oraz półsierot, które znajdowały tam dom, wsparcie oraz wychowanie religijne i narodowe.

Od 1972 r. dom zaczął przybierać wyraźnie międzynarodowy i międzywyznaniowy charakter. Taki profil zachował aż do 1977 r., kiedy to wygasła umowa z siostrami felicjankami, które w tym samym roku opuściły Carlsberg. W 1975 r. zmarł

¹⁰ Por. APMKN, sygn. Ks. Arcbisp., list z 31.08.1956 r.

¹¹ Por. *Marianum – votum Maryjne...*, s. 12.

¹² Por. APMKN, *Kazanie ks. inf. E. Lubowieckiego na otwarcie Marianum w Carlsbergu*, sygn. Carlsberg od 1952.

ks. infułat Edward Lubowiecki, a w 1978 r. ks. prałat Juliusz Janusz – główni propagatorzy i opiekunowie „Marianum”. W konsekwencji w październiku 1981 r., po 25 latach działalności, ośrodek został zamknięty¹³.

2. Ks. Franciszek Blachnicki i kształtowanie „Marianum” jako Międzynarodowego Centrum Ewangelizacji Ruchu Światło–Życie

25 marca 1982 r. nastąpiło formalne, protokolarne przekazanie ośrodka „Marianum” ks. Franciszkowi Blachnickiemu, który przejął odpowiedzialność za jego utrzymanie oraz administrację. Wydarzenie to stanowiło przełomowy moment w historii placówki, wyznaczając początek jej nowej funkcji jako ośrodka formacyjnego Ruchu Światło–Życie w Europie Zachodniej. Przekazanie „Marianum” dokonało się za zgodą bp. Stefana Wesołego, delegata Konferencji Episkopatu Polski ds. duszpasterstwa emigracji polskiej, oraz za wiedzą prymasa Polski kard. Józefa Glempa¹⁴.

Okoliczności objęcia „Marianum” przez ks. Blachnickiego były ściśle związane z sytuacją polityczną w Polsce po wprowadzeniu stanu wojennego 13 grudnia 1981 r. Przebywający wówczas na Zachodzie założyciel Ruchu Światło–Życie nie miał możliwości powrotu do kraju. Fakt ten interpretował jednak w perspektywie opatrnościowej, dostrzegając w nim szansę realizacji koncepcji stworzenia centrum koordynacyjnego ruchu dla Europy Zachodniej. Koncepcja ta wynikała z jego diagnozy kondycji Kościoła zachodnioeuropejskiego, który – w ocenie Blachnickiego – doświadczał głębokiego kryzysu duchowego wywołanego ekspansją kultury konsumpcyjnej. Uważał on, że konsumeryzm prowadzi do destrukcji życia religijnego i moralnego człowieka w stopniu analogicznym do oddziaływania systemu komunistycznego w państwach Europy Wschodniej¹⁵.

W tym kontekście ks. Blachnicki postrzegał konieczność utworzenia zachodnioeuropejskiej centrali Ruchu Światło–Życie jako element szerszego programu odnowy Kościoła. Ośrodek ten miał pełnić nie tylko funkcję formacyjną, lecz również integrować działalność ruchów odnowy kościelnej oraz wspierać współpracę z europejskimi środowiskami pastoralnymi. Wcześniejsze próby stworzenia takiego centrum podejmowano w Wiedniu, a następnie w Tivoli, gdzie rozpoczęła działalność Kongregacja Oratorium św. Filipa Neri, stanowiąca podstawę dla męskiej konsekrowanej diakonii stałej Ruchu Światło–Życie. Żadna z tych lokalizacji nie stworzyła jednak trwałych warunków organizacyjnych dla realizacji zamierzonych celów. Dopiero propozycja przejęcia „Marianum” w Carlsbergu umożliwiła urzeczywistnienie tej wizji¹⁶.

¹³ Por. *Poświęcenie Domu Polskiej Młodzieży „Marianum”*, „Ostatnie Wiadomości” 95 (1956), s. 3; *Duszpasterstwo polskojęzyczne w Niemczech 1945–2005*, red. S. Bober, S. Budyn, Lublin–Hannover 2006, s. 136.

¹⁴ Por. Archiwum Międzynarodowego Centrum Ewangelizacji „Światło–Życie” [dalej: AMCEC], *Blachnicki. Sprawozdanie z zarządzania ośrodkiem „Marianum” w Carlsbergu w okresie 25 III 1982 do 15 XI 1983*, Teczka nr 6. Korespondencja. Sprawy Ruchu, s. 1.

¹⁵ Por. F. Blachnicki, *Życie swoje oddałem za Kościół*, Kraków 2005, s. 77.

¹⁶ Por. A. Wodarczyk, *Prorok Żywego Kościoła*, Katowice 2008, s. 503–505.

Decyzja o podjęciu działalności w „Marianum” wynikała z kilku zasadniczych przesłanek. Po pierwsze, ks. Blachnicki pozostawał głęboko przekonany o konieczności podjęcia dzieła odnowy Kościoła katolickiego w Europie Zachodniej wobec postępującej sekularyzacji i dominacji kultury konsumpcyjnej. Pisał o tym w swoim pamiętniku następująco:

Światło – to lepsze zrozumienie – iż naszym powołaniem i zadaniem – tu na Zachodzie – jest przekazywanie wizji „Żywego Kościoła” – eklezjologii Vatikanum II zamienionej na język pewnego ruchu i działania – i na eklezjologię pastoralną. Musimy podjąć zadanie tworzenia Instytutu praktycznej eklezjologii – jako zaplecza naukowo-redakcyjnego dla Ruchu i jego misji – z systemem zakładów i pracowni – z odpowiadającymi im diakoniami¹⁷.

Po drugie, angażował się w inicjatywy zmierzające do koordynacji i współpracy ruchów odnowy Kościoła na płaszczyźnie międzynarodowej¹⁸. Po trzecie, działalność centrum w Carlsbergu miała służyć wsparciu pontyfikatu papieża Jana Pawła II, którego ks. Blachnicki uważał za jednego z najważniejszych patronów i protektorów Ruchu Światło-Życie. Jeszcze jako kard. Karol Wojtyła dostrzegał on znaczenie ruchu oazowego dla duszpasterstwa posoborowego oraz wspierał jego rozwój pomimo sceptycznego stanowiska części przedstawicieli polskiego episkopatu wobec tej inicjatywy¹⁹.

Koncepcja centrali Ruchu Światło-Życie w Carlsbergu została przez ks. Franciszka Blachnickiego oparta na inspiracji duchowością i wizją apostolską św. Maksymiliana Marii Kolbego oraz modelu Niepokalanowa. Blachnicki dostrzegał w tym wzorze harmonijne połączenie głębokiego życia duchowego z dynamiczną działalnością apostolską. Fundamentem wspólnoty miało być całkowite oddanie się Bogu poprzez modlitwę, wiarę i ofiarną miłość, realizowane równocześnie w konkretnych działaniach ewangelizacyjnych, wykorzystujących nowoczesne formy organizacji oraz skuteczne środki oddziaływania pastoralnego. W ten sposób „Marianum” w Carlsbergu miało stać się nie tylko ośrodkiem formacyjnym, lecz także centrum apostolskim zdolnym do oddziaływania na środowiska polskiej emigracji oraz na ruchy odnowy Kościoła w Europie Zachodniej. Pisał o tym następująco:

Dlatego w centrum liturgia, która uobecnia akt osoby Chrystusa – dającego życie jako wyraz największej miłości! Dlatego Niepokalana – szczyt oddania się ludzkiej osoby! Dlatego o. Kolbe – jego akt ofiary w obozie – szczyt realizacji wartości osoby w obozowym piekle! (...) Zrozumiałem na nowo misję o. Kolbe, którą musimy podjąć. To święty naszych czasów! 1) Postawienie w ideale Niepokalanej wartości osoby – oddania na pierwszym planie. 2) Postawienie w centrum życia religijnego wartości osoby realizującej siebie jako najwyższą

¹⁷ Por. Archiwum Instytutu Niepokalanej Matki Kościoła [dalej: AINMK], *Ks. Franciszek Blachnicki. Pamiętniki 1984–1986*, pisma niedrukowane, Teczka nr 1, s. 10.

¹⁸ Por. AINMK, *Ks. Franciszek Blachnicki. Pamiętniki 1984–1986*, pisma niedrukowane, Teczka nr 1, s. 24.

¹⁹ Por. A. Wodarczyk, *Prorok Żywego Kościoła*, s. 508.

stworzoną wartość w akcie bezgranicznego oddania siebie. 3) Ubóstwo w świecie szalonego rozwoju techniki i bogactwa – w służbie ludzkiego używania! O. Kolbe: rozwój techniki w służbie wyższych – najwyższych wartości (co zabezpiecza ubóstwo)²⁰.

Początkowo wspólnota skupiona wokół „Marianum” liczyła około dwudziestu osób. Oprócz ks. Blachnickiego tworzyło ją sześciu kandydatów do męskiej gałęzi Wspólnoty Chrystusa Sługi, trzy kobiety należące do Wspólnoty Niepokalanej Matki Kościoła, a także osoby przygotowujące się do przyszłej działalności misyjnej Ruchu Światło–Życie. W późniejszym okresie do wspólnoty dołączyli również Boliwijczycy formowani z myślą o tworzeniu diakonii Ruchu Światło–Życie w Boliwii oraz uczestnicy rocznej Szkoły Animatora Ruchu Światło–Życie. Struktura wspólnoty od początku miała zatem charakter międzynarodowy i misyjny, odpowiadając uniwersalistycznej wizji apostoelskiej ks. Blachnickiego²¹.

Wspólnota carlsberska funkcjonowała w duchu rad ewangelicznych, opierając swoje życie na dobrowolnym ubóstwie, bezinteresownej pracy oraz intensywnej formacji duchowej i intelektualnej. Istotnym elementem jej życia było studium formacyjne prowadzone bezpośrednio przez ks. Blachnickiego, którego celem było przygotowanie członków wspólnoty do odpowiedzialności za dzieło ewangelizacji i odnowy Kościoła. Dzięki zaangażowaniu oraz ofiarnej pracy członków wspólnoty w stosunkowo krótkim czasie możliwe stało się przeprowadzenie prac renowacyjnych w „Marianum” oraz rozwinięcie licznych inicjatyw duszpasterskich. Ich zasadniczym celem było pogłębienie życia chrześcijańskiego polskiej emigracji oraz tworzenie środowisk formacyjnych zdolnych do podjęcia odpowiedzialności za odnowę Kościoła w duchu II Soboru Watykańskiego²².

Od początku swojej działalności w Carlsbergu ks. Franciszek Blachnicki nadał „Marianum” charakter dynamicznego ośrodka formacyjno-ewangelizacyjnego. Już w 1982 r. rozpoczęto organizację różnorodnych form rekolekcji oazowych, obejmujących zarówno jednodniowe dni skupienia, rekolekcje weekendowe i tygodniowe, jak również pełne piętnastodniowe turnusy formacyjne. Program ten adresowany był do szerokiego spektrum uczestników – dzieci, młodzieży, małżeństw oraz osób dorosłych. Skala oddziaływania „Marianum” okazała się znacząca już w pierwszym roku działalności ośrodka. Dane statystyczne wskazują, że jedynie w 1982 r. w piętnastodniowych rekolekcjach uczestniczyli przedstawiciele Polonii zamieszkującej Republikę Federalną Niemiec, Austrię, Belgię, Szwajcarię, Francję, Anglię, kraje skandynawskie, a nawet Kanadę. „Marianum” stało się tym samym jednym z najważniejszych centrów formacyjnych polskiej emigracji w Europie Zachodniej²³.

²⁰ Por. AINMK, Ks. Franciszek Blachnicki. *Dziennik podróży 1970*, pisma niedrukowane, Teczka nr 1, s. 6.

²¹ Por. AMCEC, Blachnicki. *Sprawozdanie z zarządzania ośrodkiem „Marianum” w Carlsbergu w okresie 25 III 1982 do 15 XI 1983*, Teczka nr 6. Korespondencja. Sprawy Ruchu, s. 1-2.

²² Por. A. Wodarczyk, *Prorok Żywego Kościoła*, s. 512.

²³ Por. tamże, s. 516-517; J. Herma, *Powołani do życia w świetle*, Kraków 2025, s. 125-147.

Istotnym elementem działalności ośrodka było również utworzenie Szkoły Animatora Ruchu Światło-Życie, której celem było przygotowanie liderów odpowiedzialnych za rozwój ruchu w różnych krajach. W formacji uczestniczyła także młodzież z Boliwii, gdzie Ruch Światło-Życie został zapoczątkowany dzięki działalności polskiego misjonarza franciszkańskiego o. Rufina Oreckiego. Działania te wpisywały się w uniwersalistyczną wizję ks. Blachnickiego, zakładającą rozwój ruchu nie tylko w środowiskach polonijnych, lecz także w Kościele powszechnym²⁴.

Równolegle ks. Blachnicki podjął próbę stworzenia zaplecza wydawniczego i drukarskiego pod nazwą „Maximilianum”. Inicjatywa ta rozwijała się w latach 1982–1987 i miała służyć publikacji materiałów formacyjnych oraz tekstów związanych z działalnością ewangelizacyjną i społeczną środowiska carlsberskiego. Ostatecznie przedsięwzięcie nie przetrwało, co wynikało z wielu przyczyn, m.in. braku doświadczenia organizacyjnego, ograniczonego poziomu czytelnictwa wśród emigracji polskiej, a także działań destabilizacyjnych podejmowanych przez agenturę komunistyczną²⁵.

Szczegółne znaczenie „Marianum” ujawniło się po wprowadzeniu stanu wojennego w Polsce. Ośrodek w Carlsbergu stał się wówczas ważnym miejscem spotkań Polonii z różnych krajów Europy Zachodniej. Oprócz działalności rekolekcyjnej prowadzono tam również studium katolickiej nauki społecznej, podejmujące problematykę wolności, praw człowieka i odpowiedzialności społecznej chrześcijan. „Marianum” pełniło ponadto funkcję ośrodka wsparcia dla licznych emigrantów i azylantów oczekujących na możliwość osiedlenia się w krajach zachodnich²⁶.

W kontekście sytuacji politycznej Europy Środkowo-Wschodniej szczególnego znaczenia nabrało powołanie 17 czerwca 1982 r. Chrześcijańskiej Służby Wyzwolenia Narodów²⁷ – inicjatywy inspirowanej przekonaniem ks. Blachnickiego o ścisłym związku pomiędzy wolnością religijną, godnością osoby ludzkiej i wolnością narodów. Środowisko „Marianum” wydawało czasopismo „Prawda – Krzyż – Wyzwolenie”, w którym podejmowano problematykę duchowych i społecznych podstaw wyzwolenia narodów spod systemów totalitarnych. Publicznie upominano się o prawo narodów do samostanowienia, organizowano marsze wolności oraz spotkania z udziałem przedstawicieli innych narodów doświadczonych przez reżimy komunistyczne. W refleksji formacyjnej i społecznej środowiska carlsberskiego istotne miejsce zajmowała także idea zjednoczonej Europy, opartej na fundamencie wartości chrześcijańskich²⁸.

Pomimo wzorcowej i niezwykle aktywnej działalności ewangelizacyjnej zarówno ks. Franciszka Blachnickiego, jak i ośrodka „Marianum” w Carlsbergu,

²⁴ Por. A. Wodarczyk, *Prorok Żywego Kościoła*, s. 517.

²⁵ Por. tamże, s. 519.

²⁶ Por. *Duszpasterstwo polskojęzyczne w Niemczech...*, s. 137.

²⁷ Por. H. Bolczyk, *Wolny człowiek – wolny naród. Ostatnie dzieło życia ks. Franciszka Blachnickiego: Chrześcijańska Służba Wyzwolenia Narodów*, Kraków 2012, s. 112-119.

²⁸ Por. A. Wodarczyk, *Prorok Żywego Kościoła*, s. 521-532; F. Blachnicki, *Kościół a wolność narodu*, w: tegoż, *Ku polskiej teologii wyzwolenia*, Carlsberg 1985, s. 163-164.

środowisko to napotykało liczne i wielowymiarowe przeciwności, które można usystematyzować w trzech zasadniczych grupach. Pierwszą z nich stanowiły działania władz komunistycznych oraz aparatu bezpieczeństwa PRL. Ks. Blachnicki pozostawał pod stałą obserwacją służb specjalnych jako osoba uznawana za szczególnie niebezpieczną z uwagi na swój znaczący wpływ społeczny i oddziaływanie na świadomość religijną oraz narodową Polaków. Po opuszczeniu Polski i osiedleniu się w Carlsbergu zainteresowanie jego działalnością nie ustało. Ośrodek „Marianum” był rozpracowywany zarówno przez polskie służby bezpieczeństwa, jak i przez wschodnioniemiecką policję polityczną Stasi. W tym celu do ośrodka skierowano tajnych współpracowników o pseudonimach „Yon” i „Panna”, którzy zdobyli pełne zaufanie ks. Blachnickiego oraz uzyskali dostęp do całokształtu działalności „Marianum”. Zbierano materiały obciążające zarówno samego duchownego, jak i prowadzone przez niego inicjatywy²⁹. W lutym 1983 r. Prokuratura Wojskowa w Warszawie postawiła ks. Blachnickiemu zarzuty, iż „wszedł w porozumienie z osobami działającymi na rzecz obcych organizacji, m.in. dywersyjnej rozgłośni Radio Wolna Europa, Klubu Paryskiego oraz Funduszu im. Aleksandra Sołżenicyna, w celu działalności na szkodę interesów politycznych PZPR, tj. o przestępstwo z artykułu 132 kk”³⁰.

Zarzucano mu również, że swoimi wypowiedziami na temat stanu wojennego przyczynił się do szkody Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. W konsekwencji 28 lutego 1983 r. wydano za nim list gończy. O agenturalnej działalności „Yona” i „Panny” ks. Blachnicki został poinformowany dopiero dzień przed swoją śmiercią, 26 lutego 1987 r. Skala inwigilacji, liczba działań dezinformacyjnych oraz próby kompromitacji duchownego stanowią świadectwo, jak poważnie władze komunistyczne postrzegały zagrożenie wynikające z jego aktywności religijnej i społecznej³¹.

Drugą grupę trudności stanowiły problemy materialne i organizacyjne ośrodka „Marianum”. Już w chwili przejęcia placówki jej trudna sytuacja finansowa była znana ks. Blachnickiemu, o czym informował go abp Szczepan Wesoły³². Dodatkowym utrudnieniem pozostawał nieuregulowany status prawny instytucji, uniemożliwiający uzyskanie kredytów potrzebnych do rozwijania działalności wydawniczej i drukarskiej. Pomimo permanentnych problemów finansowych ks. Blachnicki konsekwentnie odwoływał się do idei zawierzenia Bożej Opatrzności. W swoich *Pamiętnikach* z 6 stycznia 1985 r. pisał:

Stwierdzam, że nasza sytuacja materialna wciąż pozostaje ta sama. Katastrofa wprawdzie jeszcze nie nastąpiła – kilka razy w międzyczasie znowu została

²⁹ Por. A. Grajewski, *Ksiądz Franciszek Blachnicki a Służba Bezpieczeństwa w PRL*, w: *XXIII Kongregacja Odpowiedzialnych Ruchu Światło-Życie*, Katowice 1998, z. 1, s. 37-42.

³⁰ Por. Archiwum Ministerstwa Spraw Wewnętrznych [dalej: AMSW], *Akta śledztwa ks. Blachnickiego podejrzanego o przestępstwa z artykułu 132 KK i inne*, t. 1-4, vol. 1-2, nr rep. Prok. Pg. Śl. II-298/82.

³¹ A. Grajewski, *Ksiądz Franciszek Blachnicki a Służba Bezpieczeństwa...*, s. 20.

³² Por. AMCEC, *Ks. F. Blachnicki. List do bp. S. Wesołego z 14 VIII 1985*, Teczka nr 4. Korespondencja z bp. S. Wesołym.

zażegnana. A teraz – na początku nowego roku – znowu stoimy w obliczu katastrofy – wszystko jest zagrożone. Tym razem chodzi naprawdę o egzystencjalne zagrożenie: kończy się ropa – „Marianum” już zamknięte – inne domy mają zapas jeszcze na parę dni, pieniędzy nie ma, kredyty zamknięte...³³

W dalszej części zapisu podkreślał konieczność przyjęcia postawy ewangelicznego ubóstwa:

Musimy wejść egzystencjalnie w sytuację ubóstwa – do końca – nie uciekać w pozorne rozwiązania (kredyt). (...) Trzeba wziąć na siebie krzyż ubóstwa ze wszystkimi konsekwencjami. Wtedy liczyć dopiero na pomoc Opatrzności! A pomoc Boga nie może być pozorna (pożyczka!)³⁴.

Trzecią płaszczyznę trudności stanowił ograniczony poziom wsparcia ze strony lokalnego Kościoła oraz części polskojęzycznego duchowieństwa w Niemczech. Już od lat siedemdziesiątych ks. Blachnicki krytycznie oceniał tradycyjne modele duszpasterstwa emigracyjnego funkcjonujące w Europie Zachodniej, uznając je za niedostosowane do wyzwań współczesności. Również w Carlsbergu promował nowoczesne formy pracy pastoralnej, takie jak rekolekcje oazowe, kręgi biblijne czy formację małych wspólnot, które początkowo spotykały się ze sceptycyzmem części duchowieństwa³⁵. Obawy budził także fakt, iż działalność „Marianum” była postrzegana jako zbyt silnie powiązana z kontekstem politycznym, co mogło spowodować zainteresowanie służb specjalnych również na innych duszpasterzy emigracyjnych. Z czasem jednak nastąpiła częściowa zmiana nastawienia wobec ośrodka. Sam ks. Blachnicki odnotował w swoich wspomnieniach:

Na zebraniu duszpasterzy polskich w RFN – 13 i 14 lutego – po skoncentrowanym ataku, gdzie ujawniono wszystkie żale i pretensje, nastąpił nieoczekiwany przewrót! Można powiedzieć: księża w końcu dostrzegli i zaakceptowali Carlsberg jako swoją sprawę³⁶.

Śmierć ks. Blachnickiego 27 lutego 1987 r. symbolicznie zamknęła drugi etap działalności „Marianum” w Carlsbergu.

3. Aktualne kierunki działalności „Marianum” w Carlsbergu

Po śmierci Franciszka Blachnickiego działalność „Marianum” w Carlsbergu weszła w nowy etap rozwoju, związany zarówno ze zmianami organizacyjnymi wewnątrz ośrodka, jak i z przemianami społeczno-politycznymi zachodzącymi w Europie po 1989 r. Dotychczasowa działalność, prowadzona w warunkach ograniczonego kontaktu z Polską, stopniowo zaczęła przybierać nową formę. Otwarcie

³³ Por. AINMK, *Ks. Franciszek Blachnicki. Pamiętniki sługi Bożego 1984–1986*, pisma niedrukowane, Teczka nr 1, s. 13-14.

³⁴ Tamże.

³⁵ Por. AMCEC, *Ks. F. Blachnicki. Memorial w sprawie duszpasterstwa polskiego w RFN*, Teczka nr 6. Korespondencja. Sprawy Ruchu.

³⁶ Por. AINMK, *Ks. Franciszek Blachnicki. Pamiętniki sługi Bożego 1984–1986*, pisma niedrukowane, Teczka nr 1, s. 16

granic oraz swoboda komunikacji umożliwiły bliższą współpracę z centralą Ruchu Światło-Życie w Polsce, co wpłynęło na rozwój i poszerzenie zakresu działalności duszpasterskiej oraz formacyjnej prowadzonej w „Marianum”³⁷.

W latach 1987–1990 funkcję moderatora ośrodka pełnił ks. Jan Krawiec, natomiast od 1990 r. posługę tę sprawuje ks. Jacek Herma. Obecnie działalność „Marianum” prowadzona jest przez kapłanów formowanych jeszcze bezpośrednio przez ks. Blachnickiego – ks. Jacka Hermę oraz ks. Ireneusza Kopacza – przy współudziale członkin Żeńskiego Instytutu Niepokalanej Matki Kościoła. Dzięki zachowaniu ciągłości formacyjnej możliwe było podtrzymanie pierwotnego charakteru ośrodka, przy jednoczesnym dostosowaniu jego działalności do aktualnych potrzeb duszpasterskich Polonii³⁸. W tym celu wybudowano w Carlsbergu kolejny budynek rekolekcyjny – Dom św. Jana Pawła II.

Współczesna działalność „Marianum” koncentruje się przede wszystkim na duszpasterstwie małżeństw i rodzin realizowanym w strukturach Polskiej Misji Katolickiej. Ośrodek prowadzi szeroko zakrojoną działalność rekolekcyjną, formacyjną i modlitewną, skierowaną do różnych grup odbiorców – dorosłych, rodzin, młodzieży oraz seniorów. Wśród propozycji adresowanych do osób dorosłych znajdują się, między innymi oazy modlitwy, oazy wakacyjne, dni wspólnoty, carlsberskie spotkania małżeństw, maryjne czuwania modlitewne, rekolekcje MDE „Drogocenna Perła”, a także oazy dla seniorów, grupy DDD oraz grupy trzeźwościowe. Dla rodzin organizowane są przede wszystkim wakacyjne oazy rodzinne i dni wspólnoty, natomiast młodzież uczestniczy w regularnych spotkaniach formacyjnych oraz rekolekcjach Oazy Młodzieżowej³⁹.

Istotnym elementem działalności „Marianum” pozostaje również codzienna posługa duszpasterska. W ośrodku regularnie sprawowane są msze św. w języku polskim, prowadzona jest adoracja Najświętszego Sakramentu oraz posługa sakramentalna obejmująca między innymi sakramenty chrztu i spowiedzi. Dzięki temu „Marianum” pełni funkcję nie tylko centrum rekolekcyjno-formacyjnego, lecz także ważnego miejsca integracji religijnej i społecznej polskiej emigracji w Niemczech.

4. Między autonomią a integracją – „Marianum” wobec współczesnych przemian duszpasterstwa migrantów w Niemczech

Współczesna sytuacja „Marianum” w Carlsbergu wpisuje się w szerszy kontekst dynamicznych przemian zachodzących w duszpasterstwie migrantów w Niemczech oraz w całym Kościele katolickim Europy Zachodniej. Ośrodek, którego historyczna tożsamość została ukształtowana przez doświadczenie polskiej emigracji powojennej, działalność formacyjną Franciszka Blachnickiego

³⁷ Por. *Duszpasterstwo polskojęzyczne w Niemczech...*, s. 138.

³⁸ Por. tamże.

³⁹ Por. *Ośrodek – „Marianum” Calsberg – Centrum Ruchu Światło Życie*, <https://www.oaza.de/osrodek/> [dostęp: 19.05.2026].

oraz duchowość Ruchu Światło-Życie, funkcjonuje obecnie w rzeczywistości pastoralnej podlegającej intensywnym procesom reorganizacji i redefinicji. Szczególnego znaczenia nabiera w tym kontekście opublikowany w 2024 r. dokument Konferencji Episkopatu Niemiec *Auf dem Weg zu einer interkulturellen Communio. Leitlinien für die Seelsorge in anderen Sprachen und Riten*⁴⁰, który wyznacza nowe kierunki rozwoju duszpasterstwa obcojęzycznego i zastępuje wcześniejsze wytyczne z 2003 r.

Nowy dokument stanowi odpowiedź na głębokie przemiany społeczne, kulturowe i eklezjalne zachodzące w Niemczech w ostatnich dekadach. Jednym z najważniejszych czynników wpływających na konieczność redefinicji modelu duszpasterstwa migrantów jest rosnąca liczba wiernych należących do różnych obrządków wschodnich. Intensyfikacja migracji, szczególnie z Ukrainy oraz krajów Bliskiego Wschodu, doprowadziła do znaczącego wzrostu obecności wiernych Kościołów greckokatolickich, maronickich, chaldejskich, syryjskich czy ormiańskich. Zjawisko to wymaga od Kościoła w Niemczech tworzenia nowych struktur pastoralnych, zdolnych do uwzględnienia wielości tradycji liturgicznych, językowych i kulturowych. Duszpasterstwo migrantów przestaje być zatem wyłącznie przestrzenią opieki nad konkretną grupą narodową, a coraz bardziej staje się laboratorium Kościoła interkulturowego. Drugim istotnym kontekstem pozostają przemiany strukturalne Kościoła katolickiego w Niemczech. Postępująca sekularyzacja społeczeństwa, malejąca liczba wiernych oraz niedobór duchowieństwa prowadzą do reorganizacji tradycyjnego modelu parafialnego. Powstają coraz większe jednostki duszpasterskie, dysponujące ograniczonym zapleczem personalnym i materialnym. W tej sytuacji wspólnoty obcojęzyczne, w tym także Polska Misja Katolicka, stają wobec fundamentalnego pytania o zakres swojej przyszłej autonomii. Problem ten dotyczy również „Marianum”, którego działalność historycznie opierała się na silnym związku z polską tożsamością religijną oraz autonomicznym modelem duszpasterstwa emigracyjnego⁴¹.

Dokument z 2024 r. proponuje model pastoralny oparty na dwóch komplementarnych pojęciach: *eigene Räume* („przestrzeń własna”) oraz *Begegnungsräume* („przestrzeń spotkania”). Pierwszy wymiar zakłada zachowanie własnej tradycji religijnej, języka i duchowości charakterystycznej dla poszczególnych wspólnot narodowych. W przypadku środowisk polskojęzycznych szczególne znaczenie posiadają tutaj elementy tradycyjnej polskiej religijności, takie jak rozbudowana pobożność maryjna, nabożeństwa pasyjne, pielgrzymki czy silne powiązanie praktyk religijnych z doświadczeniem narodowym i historycznym. „Marianum”

⁴⁰ Por. Deutsche Bischofskonferenz, *Auf dem Weg zu einer interkulturellen Communio. Leitlinien für die Seelsorge in anderen Sprachen und Riten* (18.09.2024).

⁴¹ Por. *Von allem weniger – EKD*, Evangelische Kirche in Deutschland, <https://www.ekd.de/de/von-allem-weniger-mitgliederzahlen-sinken-89324.html> [dostęp: 15.05.2026]. *Katholische Pfarreien und Organisationsreformen*, Fowid, <https://fowid.de/meldung/katholische-pfarreien-und-organisationsreformen> [dostęp: 15.05.2026]. *Kirchen müssen laut Bericht rund 40.000 Immobilien aufgeben*, Vatican News/Sonntagsblatt, <https://www.vaticannews.va/de/kirche/news/2023-05/deutschland-kirchen-bericht-vierzigtausend-immobilien-aufgeben.html> [dostęp: 15.05.2026].

w Carlsbergu pozostaje miejscem, w którym ten model religijności jest nadal żywy i stanowi istotny element budowania wspólnotowej tożsamości polskiej emigracji⁴².

Drugi wymiar – *Begegnungsräume* – akcentuje natomiast konieczność tworzenia przestrzeni spotkania pomiędzy migrantami a Kościołem lokalnym. Chodzi tutaj o rozwój wspólnych inicjatyw liturgicznych, pastoralnych i formacyjnych, umożliwiających wzajemne poznanie tradycji religijnych różnych narodów oraz budowanie doświadczenia Kościoła jako wspólnoty ponad granicami języka i kultury. W tym ujęciu duszpasterstwo migrantów nie może funkcjonować wyłącznie w modelu izolowanej „opieki nad emigracją”, lecz powinno współtworzyć interkulturowe oblicze współczesnego Kościoła. Tego rodzaju kierunek rozwoju stawia również nowe wyzwania przed „Marianum”, którego historyczna funkcja była silnie związana z podtrzymywaniem polskiej tożsamości religijnej na emigracji⁴³.

W tym kontekście szczególnego znaczenia nabiera pytanie o możliwość zachowania charyzmatu „Marianum” przy jednoczesnym otwarciu na procesy integracyjne zachodzące w Kościele niemieckim. Historyczne doświadczenie ośrodka pokazuje, że jego działalność od początku posiadała wymiar przekraczający wąsko rozumiane granice narodowe. Już w okresie działalności sióstr felicianek „Marianum” stopniowo nabierało charakteru międzynarodowego i międzywyznaniowego, natomiast wizja ks. Blachnickiego zakładała stworzenie centrum ewangelizacji oddziałującego nie tylko na Polonię, lecz również na Kościół powszechny. W tym sensie współczesny model „Kościoła interkulturowego” pozostaje częściowo zbieżny z uniwersalistyczną intuicją pastoralną założyciela ośrodka.

Jednocześnie proces integracji rodzi napięcia związane z możliwością utraty autonomii i osłabienia specyfiki duszpasterstwa polskojęzycznego. Dotyczy to zwłaszcza kolejnych pokoleń emigracji wychowanych już w Niemczech, których tożsamość religijna i kulturowa staje się coraz bardziej złożona. Dla pierwszego pokolenia migrantów język polski oraz tradycyjne formy pobożności pozostają często podstawowym elementem religijnej identyfikacji. Dla młodszych generacji duszpasterstwo polskojęzyczne bywa natomiast jedynie etapem przejściowym prowadzącym ku większej integracji z Kościołem niemieckim. W konsekwencji „Marianum” staje dziś wobec konieczności redefinicji własnej funkcji: czy ma pozostać przede wszystkim miejscem podtrzymywania polskiej tożsamości religijnej, czy też powinno stopniowo przekształcać się w przestrzeń dialogu interkulturowego.

Nowe wytyczne podkreślają również znaczenie odpowiedniego przygotowania duchowieństwa pracującego w duszpasterstwie migrantów. Kapłan posługujący we wspólnocie obcojęzycznej powinien nie tylko zachowywać więź z kulturą i duchowością migrantów, lecz także dobrze orientować się w realiach Kościoła lokalnego oraz posiadać kompetencje językowe i pastoralne umożliwiające pełnienie

⁴² Por. Deutsche Bischofskonferenz, *Auf dem Weg zu einer interkulturellen Communio...*, s. 26-28.

⁴³ Por. tamże, s. 28-30.

funkcji mediatora między różnymi środowiskami kościelnymi. W tym aspekcie doświadczenie „Marianum” może posiadać szczególną wartość, ponieważ od początku swojej działalności ośrodek funkcjonował na styku różnych kultur, tradycji i doświadczeń emigracyjnych.

Przemiany te odnoszą się bezpośrednio również do sytuacji Polskiej Misji Katolickiej w Niemczech, która pozostaje jedną z największych struktur duszpasterstwa migrantów w Niemczech. Dynamiczny rozwój polskiej emigracji po 2004 roku przyczynił się do rozbudowy sieci ośrodków duszpasterskich, jednak współczesne procesy sekularyzacyjne oraz reorganizacja Kościoła niemieckiego stawiają przed Polską Misją Katolicką nowe pytania o model przyszłego funkcjonowania. „Marianum” w Carlsbergu może w tym kontekście odgrywać rolę szczególnego laboratorium pastoralnego, w którym spotykają się doświadczenie historycznej emigracji, duchowość oazowa oraz współczesne poszukiwania modelu Kościoła interkulturowego.

Wydaje się zatem, że przyszłość „Marianum” zależeć będzie od umiejętności zachowania równowagi pomiędzy autonomią a integracją. Zachowanie własnego dziedzictwa duchowego i historycznej tożsamości nie musi oznaczać izolacji od Kościoła lokalnego, podobnie jak integracja nie musi prowadzić do zaniku specyfiki polskiego duszpasterstwa. „Marianum” może nadal pozostawać przestrzenią formacji religijnej polskiej emigracji, a równocześnie stawać się miejscem dialogu i współpracy międzykulturowej, odpowiadającym nowym wyzwaniom Kościoła katolickiego w Niemczech i Europie.

Zakończenie

Historia „Marianum” w Carlsbergu ukazuje wyjątkowy proces przekształcania się niewielkiego ośrodka powstałego z inicjatywy polskiej emigracji powojennej w jedno z najważniejszych miejsc formacji religijnej i duszpasterstwa polskojęzycznego w Europie Zachodniej. Geneza placówki była ściśle związana z doświadczeniem powojennego wykorzenienia, potrzebą zachowania polskiej tożsamości narodowej i religijnej oraz troską o wychowanie młodego pokolenia emigracji. Działalność sióstr felicianek nadała „Marianum” charakter opiekuńczy i wychowawczy, natomiast okres związany z posługą ks. Franciszka Blachnickiego przekształcił ośrodek w dynamiczne centrum ewangelizacji i formacji inspirowane duchowością Ruchu Światło-Życie.

Analiza dziejów „Marianum” pozwala dostrzec, że miejsce to od początku posiadało podwójny wymiar: z jednej strony było przestrzenią podtrzymywania polskiej religijności emigracyjnej, z drugiej natomiast stopniowo rozwijało uniwersalistyczny charakter, otwierając się na współpracę międzynarodową i doświadczenie Kościoła powszechnego. Szczególnie wyraźnie uwidoczniło się to w działalności ks. Franciszka Blachnickiego, którego wizja pastoralna wykraczała poza tradycyjny model duszpasterstwa emigracyjnego. „Marianum” miało stać się nie tylko miejscem opieki nad Polonią, lecz również centrum odnowy Kościoła

w duchu Soboru Watykańskiego II, przestrzenią formacji świeckich oraz laboratorium nowej ewangelizacji dla Europy Zachodniej.

Współczesna sytuacja „Marianum” pokazuje jednak, że dziedzictwo to staje dziś wobec nowych wyzwań wynikających zarówno z przemian społecznych i kulturowych, jak i z reorganizacji struktur Kościoła katolickiego w Niemczech. Model duszpasterstwa migrantów oparty wyłącznie na narodowej autonomii stopniowo ustępuje koncepcji Kościoła interkulturowego, akcentującego współpracę i integrację wspólnot różnych języków i tradycji. W tym kontekście „Marianum” znajduje się w szczególnym punkcie napięcia pomiędzy zachowaniem własnej historycznej tożsamości a koniecznością otwarcia się na nowe modele pastoralne.

Przeprowadzona analiza prowadzi do wniosku, że przyszłość „Marianum” nie musi oznaczać wyboru pomiędzy autonomią a integracją. Historia ośrodka pokazuje bowiem, iż jego charyzmat od początku posiadał wymiar wspólnotowy i misyjny, przekraczający granice narodowe. Zachowanie polskiej duchowości, języka i tradycji religijnej może współistnieć z aktywnym uczestnictwem w budowaniu interkulturowego oblicza Kościoła w Niemczech. „Marianum” może nadal pełnić funkcję miejsca formacji religijnej polskiej emigracji, a równocześnie stawać się przestrzenią dialogu, spotkania i współpracy pomiędzy różnymi wspólnotami migrantów oraz Kościołem lokalnym.

W tym sensie dziedzictwo ks. Franciszka Blachnickiego zachowuje aktualność również we współczesnych realiach pastoralnych. Jego wizja Kościoła żywego, opartego na małych wspólnotach, odpowiedzialności świeckich i ewangelizacji prowadzonej w duchu *communio* pozostaje istotnym punktem odniesienia dla poszukiwania nowych modeli duszpasterstwa migrantów w Europie. „Marianum” w Carlsbergu jawi się zatem nie tylko jako miejsce pamięci historycznej polskiej emigracji, lecz także jako przestrzeń, w której nadal aktualne pozostaje pytanie o przyszły kształt Kościoła w warunkach pluralizmu kulturowego, mobilności społecznej i postępującej sekularyzacji współczesnej Europy.

Bibliografia

- AMCEC, *Blachnicki. Sprawozdanie z zarządzania ośrodkiem „Marianum” w Carlsbergu w okresie 25 III 1982 do 15 XI 1983*, Teczka nr 6. Korespondencja. Sprawy Ruchu.
- AMCEC, *Ks. F. Blachnicki. List do bp. S. Wesołego z 14 VIII 1985*, Teczka nr 4. Korespondencja z bp. S. Wesołym.
- AMCEC, *Ks. F. Blachnicki. Memoriał w sprawie duszpasterstwa polskiego w RFN*, Teczka nr 6. Korespondencja. Sprawy Ruchu.
- AMSW, *Akta śledztwa ks. Blachnickiego podejrzanego o przestępstwa z artykułu 132 KK i inne*, t. 1-4, vol. 1-2, nr rep. Prok. Pg. Śl. II-298/82.
- AINMK, *Ks. Franciszek Blachnicki. Dziennik podróży 1970*, pisma niedrukowane, Teczka nr 1.
- AINMK, *Ks. Franciszek Blachnicki. Pamiętniki 1984–1986*, pisma niedrukowane, Teczka nr 1.

- AINMK, *Ks. Franciszek Blachnicki. Pamiętniki sługi Bożego 1984–1986*, pisma niedrukowane, Teczka nr 1.
- APMKN, *Kazanie ks. inf. E. Lubowieckiego na otwarcie Marianum w Carlsbergu*, Carlsberg od 1952.
- APMKN, sygn. Ks. Arcbsp. 53/2842.
- APMKN, sygn. Ks. Arcbsp. 53/3208.
- APMKN, sygn. Ks. Arcbsp., list z 31.08.1956 r.
- Blachnicki F., *Kościół a wolność narodu*, w: tegoż, *Ku polskiej teologii wyzwolenia*, Carlsberg 1985, s. 163-164.
- Blachnicki F., *Życie swoje oddałem za Kościół*, Kraków 2005.
- Bolczyk H., *Wolny człowiek – wolny naród. Ostatnie dzieło życia ks. Franciszka Blachnickiego: Chrześcijańska Służba Wyzwolenia Narodów*, Kraków 2012.
- Deutsche Bischofskonferenz, *Auf dem Weg zu einer interkulturellen Communio. Leitlinien für die Seelsorge in anderen Sprachen und Riten* (18.09.2024).
- Duszpasterstwo polskojęzyczne w Niemczech 1945–2005*, red. S. Bober, S. Budyn, Lublin–Hannover 2006.
- Gadamer H.-G., *Prawda i metoda. Zarys hermeneutyki filozoficznej*, tłum. B. Baran, Warszawa 2007.
- Grajewski A., *Ksiądz Franciszek Blachnicki a Służba Bezpieczeństwa w PRL*, w: *XXIII Kongregacja Odpowiedzialnych Ruchu Światło-Życie*, Katowice 1998, z. 1, s. 20-42.
- Herma J., *Powołani do życia w świetle*, Kraków 2025.
- Katholische Pfarreien und Organisationsreformen*, Fowid, <https://fowid.de/meldung/katholische-pfarreien-und-organisationsreformen> [dostęp: 15.09.2025].
- Kirchen müssen laut Bericht rund 40.000 Immobilien aufgeben*, Vatican News / Sonntagsblatt, <https://www.vaticannews.va/de/kirche/news/2023-05/deutschland-kirchen-bericht-vierzigtausend-immobilien-aufgeben.html> (dostęp: 15.09.2025).
- Marianum – votum Maryjne Polonii w Niemczech*, „Słowo Katolickie” 38 (1956), s. 12.
- Marianum w Carlsberg – kuźnia wiary i ducha polskiego*, „Polak. Pismo Wolnych Polaków w Niemczech” 35 (1956), s. 1.
- Ośrodek „Marianum” Carlsberg – Centrum Ruchu Światło-Życie*, <https://www.oaza.de/osrodek/> [dostęp: 19.05.2026].
- Poświęcenie Domu Polskiej Młodzieży „Marianum”*, „Ostatnie Wiadomości” 95 (1956), s. 3.
- Von allem weniger*, Evangelische Kirche in Deutschland, <https://www.ekd.de/de/von-allem-weniger-mitgliederzahlen-sinken-89324.htm> [dostęp: 15.09.2025].
- Wodarczyk A., *Prorok Żywego Kościoła*, Katowice 2008.

Słowa kluczowe: „Marianum” w Carlsbergu, ks. Franciszek Blachnicki, Ruch Światło-Życie, Polska Misja Katolicka w Niemczech, duszpasterstwo migrantów, Kościół interkulturowy, Polonia w Niemczech, duszpasterstwo polskojęzyczne, emigracja polska, nowa ewangelizacja

Keywords: “Marianum” in Carlsberg, Franciszek Blachnicki, Light-Life Movement, Polish Catholic Mission in Germany, migrant pastoral ministry, intercultural Church, Polish diaspora in Germany, Polish-language pastoral care, Polish emigration, New Evangelization